

Anti-kommunismi valaistukseen

Jarkko Vesikansa: "Kommunismi uhkaa maotamme". Kommunisminvastainen porvarillinen aktivismi ja järjestötoiminta Suomessa 1950–1968. Poliittisen historian väitöskirja. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Yliopistopaino, Helsinki 2004. 376 s.

■ Jarkko Vesikansan väitöskirja sai jo ennen väitöstilaisuutta sangen runsaasti huomiota. Aihepiiri, josta löytyvät sekä oikeistolaiset konspiraatiot, "suuren rahan" kulissien takainen toiminta, tiedustelutoiminnan koukeroita, vihollisena totalitarismi (kuten kommunismi sen vastustajien piirissä nähtiin) että Kekkonen, on maallikollekin kiehtova. Kun tämä vielä korotettiin väitöskirjan niin sanotussa kaupallisessa versiossa "Salaisen sisällissodan" statukseen, tutkimus todella huomattiin.

Vesikansan väitöskirjaa voidaan monessa mielessä pitää "perinteisenä". Poliittisesta historiasta käydyssä debatissa, jossa on viime aikoina paljon puhuttu "uudesta poliittisesta historiasta" ja "perinteisestä poliittisesta historiasta" sekä luettu madonlukuja viimeksi mainitulle (useinkaan kovin tuoreita näkökulmia tarjoamatta), kirja nimittäin sijoittuu aiheeltaan ja käsittelytavaltaan traditionalistiselle puolelle.

Toisaalta se tekee laajennuksen valtiollisen johdon ja puolueiden tasolta kulissien taakse, eräänlaiselle keskitasolle. Samalla se kertoo ryhmästä, josta ei ole tiedetty paljonkaan, mutta monissa myynteissä otaksuttu paljon.

Myös tutkimusaineisto on enimmäkseen uutta. Tutkija ei enää nykyään saa useinkaan edes 1950–70-luvuilta kohteeseen aivan tutkimatonta ryhmää tai löydä ”neitseellisiä” lähteitä; Vesikansan tapauksessa näin on käynyt. Tutkimuksen varsinaisena kohteena on SYT, Suomalaisen Yhteiskunnan Tuen Säätiö, sekä eräät toiset vastaavat järjestöt. Suhteellisen laajasti näistä kuvataan Vapauden Akateemista Liittoa ja Moraalisen Varustautumisen liikettä (MRA). Vesikansa selittää itse tutkimuskohteeseen ”porvarillisen aktivismin”.

Toisaalta näin konstruoidun ”porvarillisen aktivismin” rajat jäävät hiukan hämäriksi. Ketkä siihen kuuluivat ja ketkän ideivat? Mikä oli puolueiden piirissä tapahtuneen antikommunistisen toiminnan rooli? Oudolta kuulostaa, luultavasti jopa oudommalta kuin tekijä on itse asiassa tarkoittanutkaan, että Kokoomuksenkin osalta antikommunismissa olisi kyseessä ollut ”vaalitäky”, tai että yleisen tietämyksen varmaankin antikommunismien grand old manina pitämää Tuure Junnilaa hädin tuskin mainitaan koko kirjassa. Ja samalla sosiaalidemokraattisesta ”Puskalan toimistosta” kirjoitetaan paljon perusteellisemmin kuin useimmista ”porvarillisista aktivisteista”.

Väitöskirja kuuluu tavallaan samaan trendiin, joka näkyy

tohtori Jukka Tarkan kirjoissa EVAsta ja L. A. Puntilasta sekä Jari Leskisen teoksessa Sotavahinkosäätiöstä. Ehkä voisi puhua niiden aihepiirien tutkimuksesta, jotka niin sanottuina suomettumisvuosina joutuvat jäämään tutkimuksen valtavirrasta syrjään, koska ne eivät vastanneet nousevan polven arvoja sen enempää poliittisessa kuin akateemisessa maailmassa. Niiden omakin etu oli olla korostamatta rooliaan, koska se olisi vain ruokkinut vastustajia. Ehkä näiden piirien tutkimuksessa tulee tavallaan ilmi jonkinlainen ”olimmehan siellä mekin” -henki, joka haluaa kirjata olemassaolonsa ja merkittävyytensä, etenkin kun nämä piirit eivät edelleenkään ole vallitsevan akateemisen sukupolven mielohteita. Tällä ei viitata millään tavalla näitä ilmiöitä tutkineiden henkilöiden tutkimustapaan tai -tuloksiin; nähdäänpä vain yksi osa ”kilpailussa historiasta”. Tästä on näkyvämpänä ja dramaattisempänä esimerkkinä ollut se Kekkosen keskustelu, joka on liittynyt SDP:tä ja Keskustapuoluetta käsitelleisiin tutkimuksiin.

Joka tapauksessa periaatteessa Vesikansan tematiikka on juuri sitä, mistä akateeminen maailma paljon puhuu: laskeutumista huipun tutkimisesta kohti yhteiskuntaa. Vesikansan aihepiiri on lisäksi haastava sekä lähdeteknisesti että aatehistoriallisesti. SYT:n, VAL:n ja eräiden muiden tekijän esittelemien järjestöjen historia kuvaa poliittisen tapahtumisen pinnan alla vallinneita asetelmia: sitä, millaisia yhteiskunnallisia voimia poliittisessa todellisuudessa vallitsi, vaikka

ne eivät näkyneetkään ulospäin. Tällainen näkökulma voi joskus, yleisissä käsityksissä kovin helpostikin, luisua toiseen äärimmäisyyteen, jossa salaisuus ja konspiratiivisuus ylikorostuvat ja ratkaisevat kaiken. Salaliitot ovat paitsi romanttisia, myös kaikenkattavia ja turvallisia. Ne ratkaisevat kaiken, sillä jos jostain ei löydy lähteitä, tämä ei kerrokaan siitä, ettei ilmiötä olisi ollut, vaan siitä, että se on ollut niin mahtava, että se on onnistunut tuhoamaan jälkensäkin.

Vesikansa ei tähän ansaan lankea, vaan säilyttää päänsä kylmänä. Hänen tutkimuskohteensa on lisäksi uusi näkökulma niin sanotun suomettumisen historiaan. Kansainvälisestä väitöskirja asetuu ansiokkaalla tavalla osaksi kylmän sodan tutkimuksen, erityisesti sen antikommunistitutkimukseen keskittyvän haaran kenttään.

E erityisen kiinnostavana on pidettävä sitä, kuinka esimerkiksi SYT:n ja puolueoikeiston – tässä tapauksessa Kokoomuksen – suhtautumiserot hahmottuvat. SYT:n kaltainen ilmiöhän sai ääri-vasemmiston propagandassa helposti ”ääri-oikeistolaisuuden” leiman. Antikommunistisessa yhden asian liikkeessä – jos SYT:iä voi hiukan karrikoiden sellaiseksi kutsua – kysymys vasemmistosta ja oikeistosta saattoi kuitenkin aivan aidosti olla sivuasialla, koska järjestön ei tarvinnut kilpailulla kannatuksesta kenenkään kanssa eikä pohtia laajan tavoitekentän läpimenomahdollisuuksia toisten järjestöjen keskellä – kuten Kokoomuksen piti puolueiden keskellä. Vaikka tietty oikeistolainen tai

konservatiivinen mentaliteetti toki käy SYT:stä ilmi, pääasia oli, että koheesiota luova yksi asia tuli hoidettua, eikä silloin ollut niin tärkeää, kuka sen hoiti. Asetelma johti esimerkiksi hyvin erilaisiin johtopäätöksiin SYT:n ja Kokoomuksen suhtautumisessa presidentti Kekkoeseen.

Jos SYT sai sovittua Kekkonen kanssa siitä, miten kumpikin osapuoli sai torjuttua kommunismia, ja toisaalta Kekkonen oli valmis ainakin ottamaan informaation vastaan leimaamatta kommunismin vastustajia itsensä ja ulkopoliittikansa vastustajiksi, tämä kävi SYT:n kaltaiselle järjestölle aivan hyvin. Pääasia oli, että suuri missio eteni, ja siinä suhteessa sellainen presidentti, jolla oli myös voimaa ja valtaa, palveli intressejä paremmin kuin heikko presidentti – olkoonkin, että henkilön tietyt piirteet saattoivat epäilyttää. Sen sijaan puolueoikeistolle vahva Kekkonen ei monestakaan syystä sopinut lainkaan yhtä hyvin.

Lisäänsioksi on mainittava, että Vesikansa ei näe antikommunismia pelkkänä reflektiona. Kommunismia ei vastustettu vain sen vuoksi, että haluttiin vastustaa ylipäätään jotakin tai että ei nähty maailmassa mitään muuta kuin kommunismi, ja se vaarana. Haluttiin puolustaa jotain itselle merkittävää ja arvokasta, jota tämä kommunismi uhkasi. Juuri tässä mielessä termi ”vastavallankumous” on aina osunut harhaan. Kenellekään ei tulisi mieleen edes olettaa antifasismia pelkäksi reflektioksi tai vastavallankumoukseksi, jolla ei ole omaa sisältöä, omaa ideologiaa

ja omia arvoja. Erittäin hyvä on tekijän sivulla 13 tekemä huomio, jonka mukaan 1970-luvun äärioikeistoksi nimitelty ”eivät yleensä täyttäneet äärioikeistolaisuuden tunnusmerkkejä, mutta kylläkin neuvostopropagandassa äärioikeistolaisille tarkoitettua paikan”.

Väitöskirjasta olisi kuitenkin kaivannut enemmän huomiota myös teoriaa koskeville ja metodisille kysymyksille sekä keskustelua ei vain eräiden tutkimusten, vaan myös kokonaisten tutkimustraditioiden kanssa. Vesikansa ei syöllisty ainakaan siihen teoreettisuuden muotitrendiin, jonka mielestä jo arkisen lähdekritiikin tai jopa talonpoikaisjärjen mukainen perusoivallus muodostuu jotenkin laadullisesti paremmaksi, jos se löydetään jonkun akateemisen profeetan tai gurun suusta eikä sitä päätellä itse. Suuri osa esimerkiksi postmodernistisista ja muista teoritrendikkäistä oivalluksista – ei tietenkään kaikki – onkin ollut pyörän keksimistä uudestaan ja sen ristimistä pidemmällä ilmaisuilla. Mutta niin säästeliäs, kuin tekijä teorian ja metodin esittelyn suhteen on, ei sentään kannattaisi olla.

Sivulla 47 tekijä näyttää hiukan pääsevän metodiseen Toiseus-problematiikkaan mainitsemalla, että antikommunistien silmissä kommunismi edusti ”vastustettavaa ja ’väärää’ Suomi-konseptia”. Pidemmälle hän ei tätä tematiikkaa kuitenkaan kehitä. Samoin tekijän esittelemät kokoomuslaiset ohjeet ”mitä sinun on tehtävä” liittyvät juuri ”me”–”ne”-identiteettiin – ne tuovat mieleen jopa vuosisadan alun perustusaikaisen kansalaiskatkismuk-

sen. Tätä otetta olisi voinut kehittää pidemmälle. Kenties SYT:n materiaali ei kuitenkaan yleisesti ottaen ole ollut riittävän kertovaa tällaisen analyysin pohjaksi; toisaalta tällöin olisi voinut hyödyntää eräitä julkaisuja. On kuvaavaa, että – vain yhtenä esimerkkinä – maanpuolustuslehti *Peitsetä/Suomalaisesta* Vesikansa kirjoittaa pitkästi lehden taustasta, perustamisesta ja rahoituksesta, mutta ei mitään siitä, mitä lehti antikommunismialalla käytännön tasolla kirjoitti.

Tekstissä on muutenkin usein turhan referoiva ote; johtopäätöksiä ja pohdintaa olisi saanut olla enemmän. Lyhyitä sitaatteja tekijä sen sijaan suorastaan yliviljelee, ja usein kohdissa, joissa niiden käyttö ei sinänsä avaa lukijalle mitään havaintoesimerkkiä ”ajan hengestä”. Kirjasta ei sinänsä jää sitä vaikutelmaa, että johtopäätösten ja analyysin vähäisyys olisi merkki siitä, että lähteet olisi otettu totuutena ja niitä olisi sen vuoksi referoitu laajasti ja kuvailevasti. Kuitenkin Vesikansa välttää arvioivia näkökulmia niin usein, että jopa varovainen arkistopölyttynyt tutkija ihmettelee, miksi journalistitaustainen tutkija on tässä suhteessa näin varovainen; yleensä tutkijan stereotypia tutkivasta toimittajasta on aivan päinvastainen. Lopputulokseksi jää joka tapauksessa, että kontekstointi ja yleistettävyyys jäävät kovin usein lukijan tehtäväksi. Sinne tänne on myös jäänyt kirjoitusvirheitä ja muutamia huolimattomuuksia. Mainittakoon, että SKDL muuttui SDKL:ksi varmaan noin puoli tusinaa kertaa. Samaten

mainittakoon, että fontin pienuus teki lukukokemuksesta rasittavan ja kieli siitä, että tekstiä ei ollut saatu lyhennettyä riittävästi laadullisin keinoin.

Toki on myönnettävä, että tekijän tutkimuskohdekaan ei ole helppo laajojen analyysien esittämiseksi, koska lähdemateriaalikin asettaa rajoituksensa. Usein sitä ei ole löytynyt, se ei ole kovinkaan kertovaa, ja SYT:n valistus- ja rahoitustoiminnan konkreettisia tuloksia on tietenkin käytännössä lähes mahdoton mitata. Jarkko Vesikansalle on annettava tunnustus siitä, että hän on tarmolla ja oman toimensa ohella sukeltanut aiheeseen, joka olisi ollut työläs ja vaikea päätoimisellekin tutkijalle, ja on kyennyt luomaan siitä kokonaisuuden, joka lisää tietämystä 1950–60-lukujen ja myöhempienkin aikojen Suomesta.

Vesa Vares